

Ulla Lundgren

Ph.d., Universitetslektor, Högskolan för lärande och kommunikation inom Högskolan i Jönköping
ulla.lundgren@hik.hj.se

Interkulturel dialog i det virtuelle rum

“Jag fick idéer till hur man skulle kunna tänka” (lærerstuderende).

2008 er blevet udset af EU til at være *The Year of Intercultural Dialogue*. Som alle lærere ved, er det virkelige møde mellem levende personer fra forskellige lande den bedste måde at øge interessen for sprog og kultur på. I globaliseringens tid gøres der også store anstrengelser for at gennemføre skoleungdoms- og studenterudvekslinger. Det koster imidlertid arbejde, tid og penge, og i det mindste svenske sprog-lærere ser det ikke som en opgave der hører med til arbejdet (Sercu et al. 2005). Så trods store satsninger er det ikke alle elever/studerende, der ad den vej får chancen for at opleve alternative måder at tænke og opfatte virkeligheden på, eller blive bevidste om deres egne forestillinger og sætte spørgsmålstejn ved det som de tager for givet. Denne oplevelse er efter min opfattelse kernen i interkulturel forståelse, som nu er et overordnet mål i den svenske læreplan i kraft af det internationale perspektiv. Målet findes også beskrevet i de svenske læreplaner for sprogundervisningen (*interkulturell kompetens*) og i de styrende tekster for den læreruddannelse, jeg varetager. En lærer i dag må, mere end nogensinde, blive bevidst om sin rolle som brobygger mellem kulturer.

Min artikel¹ handler om et alternativ til kulturmødet i det virkelige liv – det virtuelle møde som kan ske alle steder hvor der er computere tilgængelige. Formålet med den undersøgelse som artiklen beretter om, er at undersøge muligheder for at udvikle interkulturel forståelse ved at læse skønlitteratur inden for læreruddannelsen. I denne undersøgelse er det imidlertid ikke læsningen som står i fokus, og heller ikke selve teksten, men samtalen mellem læsere med forskellig kulturbaggrund om de tanker som læsningen vækker. Den samtale som der her er tale om, sker i form af skriftlig e-kommunikation på en web-plattform, Ping-Pong, som bruges på de fleste kurser på vores læreruddannelser (Högskolan i Jönköping).

Skønlitteratur i klasserummet som introduktion til nye verdener og tænke måder er ikke et nyt fænomen, men det forhindrer ikke, at de didaktiske spørgsmål: hvad, hvorfor og hvordan stadig skal holdes levende. En nys gennemført undersøgelse af Lärarnas Riksförbund² om unge menneskers læsning hævder at læsning af skønlitteratur fremmer tolerance over for anderledestænkende, men den og andre undersøgelser viser også at læsning er i aftagende.

Gennem svenskundervisningen (i Danmark naturligvis danskundervisningen) kan elever vænne sig til og få færdigheder i at læse skønlitteratur. Svensklæreren, eksperten, vækker elevernes interesse, giver dem redskaber til tekstanalyse og litteratursamtale. Samtalen finder ofte sted mellem lærer og elever/studerende, mere sjældent inden for læsegruppen. Især er det ikke så almindeligt at samtalen sker på skrift, finder sted på en netbåret diskussionsplatform, er tilgængelig for alle involverede og sidst, men ikke mindst, udforskes ud fra et mål om interkulturel forståelse.

Undersøgelsen

I vores projekt har vi forsøgt at anskueliggøre uddannelsesmålet, interkulturel forståelse, for to små grupper af lærerstuderende, en fra USA og en fra Sverige, i en samtale om skønlitterære tekster på internettet³. Da de studerende deltog i et, for denne læreruddannelse, obligatorisk kursus med interkulturelt mål, forventedes det naturligvis at de studerendes egen læring kunne ses i et didaktisk perspektiv. Ud over at undervisningen skulle øge deres interkulturelle bevidsthed, skulle den også tilbyde dem et pædagogisk eksempel som det var muligt at omsætte i deres egen praksis på en enkel måde.

E-kommunikation er i dag lettilgængelig i store dele af verden, giver fleksible muligheder og er billig at anvende. Studerende og elever behøver ikke at forlade skolen eller hjemmet, for at kulturmødet kan blive til virkelighed. Antagelsen var at e-kommunikation mellem deltagere med forskellig kulturbaggrund rummer et potentiale for interkulturel læring. Vi ville undersøge dette potentiale koblet til skønlitteratur. Hvad vi ville vide var om en netbaseret asynkron samtale som tager udgangspunkt i litterære tekster mellem lærerstuderende tværs over Atlanten, kunne fremme interkulturel forståelse. Er en sådan samtale en mulig vej mod en interkulturel læreproces?

De to studentergrupper deltog i hvert sit kursus inden for de respektive læreruddannelser. Gruppen i Sverige bestod af fem studerende, og gruppen i USA havde seks deltagere. Forskellen mellem de to grupper var at den svenske befandt sig inden for grunduddannelsen, mens den amerikanske bestod af lærere der gik på et obligatorisk videreuddannelseskursus for at beholde deres lærerautorisation (ifølge lokale bestemmelser). Selv om svenskerne havde gennemført en del praktik i uddannelsen, og de fleste havde vikarieret i skolen, så havde amerikanerne, som underviste som andetsproglærere, en større erfaring med lærerhvervet. De studerende fik følgende anvisninger inden arbejdet blev sat i gang:

1. Læs teksterne (uddeles kopierede) og start en personlig log (se nedenfor 2, 3 og 4).
2. Skriv en kort personlig kommentar til teksterne i form af nøgleord eller nøglesætninger. (Dette er som støtte til dit eget tankearbejde. Tag det med i din log.)
3. Udvælg ca. tre sætninger eller korte afsnit fra hver tekst som du mener er væsentlige. Motivér hvorfor du valgte netop disse. Skriv dette i Ping-Pong.

4. Skriv tre-fem kommentarer til andres indlæg.
5. Reflektér over dine partneres læsning af den skønlitterære tekst og sammenlign den med din egen. Skriv hvordan diskussionen gjorde din egen opfattelse af teksten klarere eller måske tværtimod forvirrede dig. (Tag jer ikke af kommentarer om tekniske vanskeligheder). Dette er en individuel skriftlig refleksion (to-tre sider).

Afleveringsopgave:

Din personlige log i forbindelse med netdiskussionen (2-4)

Skriftlig refleksion (5)

De tekster, der udgjorde grundlaget for netdiskussionen, bestod af uddrag fra to romaner, en amerikansk og en svensk⁴. De to romaner bygger på de respektive forfatteres oplevelser af minoritetsbørns opvækst i en majoritetskultur. I den ene bog er hovedpersonen Esperanza fra Mexico, som vokser op i Chicagos slum. I den anden har den stille Niila med sin finske mor i det svenske Tornedalen en fremtrædende rolle. Undersøgelsens data er de studerendes skriftlige indlæg på Ping-Pong.

De studerendes netsamtaler – nogle eksempler

Der forekom forskellige slags indlæg. Nogle blev monologiske, andre foranledigede en eller flere kommentarer fra en eller flere deltagere. Nogle indlæg voksede og forgrenede sig ud til et helt netværk. Det kunne se sådan ud:

- Læser A plukkede et par sætninger fra teksterne og motiverede sit personlige valg af citater.
- Læser B kommenterede læser A's indlæg.
- Læser C (D, E ...) kom ind og tog en tråd op i A's og B's samtale. Dette foranledigede nye indlæg osv.

Der udkrystalliserede sig et antal temaer i de studerendes diskussioner. Jeg har her valgt at gengive et udvalg af indlæggene grupperet i tre temaer: opvækstvilkår og venskab, kønsperspektivet og lærerrollen.

Opvækstvilkår og venskab

Personlige erindringer og erfaringer fra deltagernes egen barndom blev udløst af læsningen af teksten. Læserne identificerede sig med de litterære figurer og deres historie. Derved blev deltagerne bevidste om at deres opvækstvilkår havde været forskellige. Først nogle kommentarer til Esperanzas ønske om at blive bekræftet ved at have en bedste ven, hvilket hurtigt knyttedes til læserens egne behov:

Someday I will have a best friend all my own. One I can tell my secrets to or who understands my jokes without having to explain them ... Until then I am a red balloon, a balloon tied to an anchor. (Mango Street).

I could relate to this passage because I have a sister and even though there are some similar things about us, we are different, as different as night and day. I have always longed for a friend like a sister. One who listens to secrets and is not only a sister, but a friend. One who you would truly want to be your maid of honor in your wedding. I have never had this until recently. I am in my early 40's and now I have a friend that I feel close to. I understand the comment that I am a red balloon. I am ready to fly, but my sister is anchoring me down. I do not get the support from her that allows me to fly. I am civil with my sister, but I would not tell her my innermost thoughts. /Tina.

Efter dette indlæg fra Tina følger Kristins kommentarer hvor bogens tekst og hendes kommentar til Tinas personlige oplevelser flettes sammen. Tinas længsel efter en bedste ven får Kristin til at se på teksten på en ny måde og indse hvordan ens egne oplevelser styrer læsningen:

Hello Tina! My name is Kristin and I'm from Sweden. I thought it was really interesting to read about the girl's longing for a best friend and how you recognized yourself in her thoughts. I did not think about that at all when I read the passage in the book, but that's because I have such good contact with my two older sisters and I can really understand your thoughts! It's amazing to have such good contact with a sister/friend and it's good that you have found a friend since you and your sister are so not alike. it's interesting how we can interpret a text so differently depending on our experiences. /Kristin

Også i Niemis bog interesserer deltagerne sig for temaet venskab. Her handler det om hvordan der knyttes et venskabsbånd mellem Matti og Niila. Samtalen begynder med et uddrag om deres første møde. Kristin fremhæver to citater og kommenterer disse. Så er diskussionen i gang.

The next moment I realized I was being watched. There was a boy sitting on the slide, right up at the top, as if he were about to come down, but he was waiting, as motionless as a hawk, watching me with wide-open eyes. (Vittula)

The boy that he meets plays an important role in the book. They become friends, and we get to know his background and his family. The boy is not like a normal child, he is very quiet, and him staring at our main character shows that very clear. /Kristine

En bestemt sekvens har givet anledning til mange kommentarer om hvordan omgivelserne dømmer et menneske efter hvordan det bor. Den dukker op i næste tema, da fra et lærerperspektiv. Kristine husker hvordan hun som barn skammede sig over hvordan hun boede:

"Where do you live?" she asked. "There", I said pointing up to the third floor. "You live up there? You live there?" (Mango Street)

Once my mother and I lived in a storefront that was painted purple with a bunch of beatniks (yes beatniks, it was in the fifties)! Anyway, at school I made friends with some middle class girls who invited me to their homes. They lived in regular houses with front yards and back yards. They had brothers and sisters and pets and two parents. Needless to say, I never invited these girls to the purple storefront to play. /Kristine

Romanen får to læsere til at indse deres egen privilegerede boligsituation:

The house on Mango Street is ours, and we don't have to pay rent to anybody, or share the yard with the people downstairs, or be careful not to make too much noise...". (Mango Street)

This passage shows how it used to be for the family. They had had to share the yard and be careful not to make too much noise etc. even though the house on Mango Street is not the house they thought it would be, it's still better than it used to be. Makes me aware of how some people have to struggle through life in order to get a decent life ... makes me also aware of how privileged I am. /Kristin

You realized something very important, which believe [it] or not many white privileged people haven't, which is how privileged you really are compared to other people. I realized that too, and felt sad about how so many times we take our privileges for granted. /Teresita

Også Stephanie sætter sine egne privilegier i relation til Esperanzas når denne fantaserer om sit drømmehus:

And our house would have running water and pipes that worked. And inside it would have real stairs, not hallway stairs, but stairs inside like houses on TV. And we'd have a basement and at least three washrooms so when we took a bath we wouldn't have to tell everybody. Our house would be white with trees around it, a great big yard and grass growing without a fence. This was the house Papa talked about when he held a lottery ticket and this was the house Mama dreamed up in the stories she told us before we went to bed. (Mango Street)

This passage is the perfect summary of what most people consider to be the "ideal home". Reading the description made me more aware of my own societal privilege because I have been fortunate enough to always live in a home that resembles this ideal view. I have known many people, however, who have not been as fortunate and who have had to live in apartments, trailer homes, or unkept smaller homes. Each one of the people I have known and know in those circumstances has the same dreams and goals to eventually be able to afford and maintain the ideal home. The idea of the father holding the lottery ticket also reminds me of the false hope/dreams that people place in the lottery and how the lottery is in a way viewed as the ultimate answer to fulfilling one's dreams. /Stephanie

Patricia væmmes først over de noget uortodokse venskabsytringer mellem de to drenge i Vittula, men tolker Mattis åbne attitude som et tegn på at han accepterer Niilas invitation. Teresitas opfølgende kommentar bekræfter hendes tolkning og knytter an til vigtigheden af at være åben i sprog og kommunikation:

Now he opened his mouth. It wasn't a smile, but you could see his teeth. They were yellow, coated with bits of old food. He stuck his little finger into his nostril – the others were too big to fit in. I did the same. We each dug out a bogey. He stuck his into his mouth and swallowed. I hesitated. Quick as a flash he scraped mine off my finger and swallowed that as well. I realised he wanted to be my friend. We sat up in the grass, and I had an urge to impress him in return. 'You can go wherever you like, you know!' He was listening attentively, but I wasn't sure if he'd understood. 'Even as far as China', I added. (Vittula)

This immediately caught my attention, not only because of how disgusting I thought it was, but more so the nature of the main character, Matti. He isn't so grossed out by what the boy does and gives the impression of being a very accepting child. He believes that the kid wants to make friends, and how Matti copies the boy with the picking and then saying they can go wherever, shows that he wants a friend too. /Patricia

It was disgusting for me too, to read what the boy did with his nose, however after we keep reading the passage we realize this is another way of communicating and accepting each other. It is amazing to observe children who do not speak a common language to communicate in other ways and be able to do it. I have seen this in my school whenever we get a new student from a different country who doesn't speak English or Spanish. Maybe as adults we should learn from the children, be patient, and genuinely try to communicate with others even when we don't understand them. Children rarely give up why should we? /Teresita

Kønspektivet

Lena starter en diskussion om drenges og pigers verden med udgangspunkt i et uddrag fra Mango Street, men snart har samtalen helt forladt den litterære tekst og handler om læsernes egne søskenderelationer og ligestillings spørgsmål:

The boys and the girls live in separate worlds. The boys in their universe and we in ours. My brothers for example. They've got plenty to say to me and Nenny inside the house. But outside they can't be seen talking to girls. Carlos and Kiki are each other's best friend ... not ours. (Mango Street)

Strange that it was so impossible for boys to talk to girls, even their sisters. /Lena

The quote relating to the relationship between boys and girls is easy for me to relate to. With a brother who is four years younger than me, my parents could

never understand why we were able to get along and play together inside the house (for the most part anyway) and yet at school and outside we led two completely separate lives and were socially unable or unwilling to talk to one another. In school, the ideal of “what is cool” seemed to take over and we found that it “wasn’t cool” to talk to your older/younger brother or sister. /Stephanie

I would like to speak to the comment that you made about you and your brother being able to get along and play together inside the house but that you didn’t necessarily socialize outside. Being an only child and living with my mom who was a single parent, I didn’t have much exposure to boys/men as I was growing up and as a result I still don’t feel completely comfortable around men. Even though you didn’t socialize with your brother, I think it is such a positive that you got along with him as you were growing up. It is excellent experience for girls to spend time with male siblings and fathers who are good role models. I think it is also important that we teach our boys (sons or male students) to treat women with respect. Some of the students that I teach come from very male dominant cultures and there is a great deal of difference in their approach to male and female teachers. There is real disparity in what they learn at home and the behavior that is expected of them at school. /Kristine

It is very interesting to read what you have written about boys and girls. When I was a child I never thought about things as girlish or boyish. I have a younger brother and we often played together with both boys and girls. I cannot remember that our parents treated us differently. As I grow up I realized that our society is not gender equal, but personally I have never been unfairly treated. Equality in a friendship or love relationship is self-evident to me. I guess that I’ve been lucky. /Stina

I consider very interesting the comment from Stephanie about her relationship with her brother because I had the same experience that Stina because we were two sisters and two brothers in my house and we share everything. It was great to be friend of our brothers’ or my sister’s friends! Besides our parents treated us equally and it was very difficult for me to see kids in the US who barely speak to their brothers or sisters. I love my brothers and my sister and no matter how far I am from them they are my best friends ... yes Stina, I am very lucky too! /Luz

Forskellen mellem kvinders vilkår før og nu kommer op til debat som følge af at vi får lidt at vide om Esperanzas mormor. Man begynder også at tænke over hvordan det går til at så mange har udvalgt de samme nøglesteder i teksterne.

Lærerrollen

De studerende lavede mange koblinger til lærerhvervet og diskuterede deres egen lærerrolle og relationer til eleverne. Først vender vi tilbage til et citat som ovenfor

blev knyttet til læsernes egen situation, men som nu vinkles ud fra lærerprofessionen:

“Where do you live?” I pointed at the 3rd floor. “There.” “You live there? There?” The way she said it made me feel like nothing. I knew then I had to have a house. A real house. One I could point to. (Mango Street)

This part makes me realize how damaging words can be. Sometimes it's not what we say, but how we say them. As a teacher, it makes me focus on making sure I do not lessen the self esteem of my students in any way. I also get from this that we all want to be accepted and be proud of something. It is hurtful when someone else takes this from us. /Tina

I think it's really interesting to read what you all have written, and especially I think it's interesting how we all seem to have chosen the part when the teacher questioned where the girl lives. I believe it all made an impact on all of us. it's so important for us as teachers not to judge any of our students. We will all come across students of all different social classes of the status, and it's important not to have prejudices! /Kristine

We need to let our kids know that wherever they live is okay. One way to do this is to share stories about where you lived as a child or even to share that you lived in an apartment in college. The other thing is to make home visits. I have visited most of my immigrant students' homes. It is amazing how much closer the students (and their families) and I become after the visits. /Kristine

As a teacher this is very important because we should find out where our students come from in order to make them feel welcome and safe in our classrooms. /Teresita

Hi Kristen and Teresita;

This is Frank from the USA. as i have been reading your passages i agree with what you say in almost all of them. however growing up in a poor family and realizing that many times teacher reactions to your living conditions is the difference between feeling ashamed of where you are from and realizing your potential. as in the story when her teachers reaction was one of shock at where she lived. we as teachers need to keep in mind that regardless of where our students live and what living conditions are for them they must remain focused to learning and giving them the means to not have to feel ashamed or embarrassed by where they live. /Frank

It's interesting too to read the comment from someone who grew up in the same way as the girl in the book. I believe I have difficulties to fully understand what is really like. Yes, I have traveled a great deal, but I have always known what my life is like when going back home to Sweden again. /Kristin

Diskussion af undersøgelsen: tid, tekstvalg og sprog

Min største indvending mod projektet var mangel på tid. Alt skete i en flyvende start på grund af praktiske omstændigheder. Den amerikanske lærers korte besøg gav hele ideen til projektet. Vi fik ekstremt kort tid til at planlægge arbejdet og vælge tekster, eftersom de svenske studerende skulle have lejlighed til at træffe min kollega inden hun rejste tilbage for at starte sit kursus. Da deres kursus startede i USA, havde vores kursus bare en uge tilbage, og kommunikationen byggede på at begge grupper gik på hvert sit kursus samtidig. Samordningen af skemalægningen ved de to institutioner, som vi ikke kunne påvirke, forårsagede praktiske problemer som projektets kvalitet led under. Som de svenske studerende sagde ved evalueringen, fik diskussionerne ikke den dybde de kunne have fået hvis der havde været mere tid til refleksion. Et lignende fremtidigt projekt må have meget mere tid. De studerende må informeres mere præcist om målene og disse bør diskuteres og analyseres. De studerende bør få mulighed for at problematisere kulturbegrebet og få indsigt i interkulturelle teorier.

Teksterne kunne også have været udvalgt med større omhu. Her har også tidsfaktoren spillet ind. Uddraget fra Cisneros tekst kunne have været længere, og den svenske tekst var måske mindre anvendelig. Niemis beretning fandt sted i en kontekst som var fremmed også for de svenske studerende. De sagde ved evalueringen at de ville anbefale en mere "typisk svensk" tekst, hvilket i sig selv er et diskutabelt begreb. De studerende virkede dog i det hele taget tilfredse med tekstvalget. Selv mener jeg, at det var positivt at beretningerne opfyldte vores krav om et flerkulturelt tema og var skrevet af forfattere som var bekendt med minoritetsbørns vilkår, hvilket harmonerede godt med kursets målsætning og lå på linje med formålet med vores projekt. Begge tekster havde via deres stil desuden udmærkede eksempler på "tomme pladser" (Iser 1982), som læseren selv kunne fylde noget i.

Det kan have haft betydning hvilket kommunikationssprog der blev brugt. I den svenske gruppe havde en af de fem engelsk som sit modersmål, mens de øvrige havde lært sig engelsk som fremmedsprog. Den amerikanske gruppe bestod af fire indfødte sprogbrugere og to med andet modersmål. Det er svært at bedømme om kommunikationen blev bremsset af de forskellige sproglige tilhørsforhold. De svenske studerendes engelsk var meget godt, og så vidt jeg forstår, gjaldt det samme for de to i den amerikanske gruppe.

Den svenske tekst blev læst i oversættelse med alt hvad det indebærer af forskydninger af forfatterens oprindelige nuancer i sproget. Selve det faktum at bogen er oversat, indebærer en mediering af teksten fra forfatteren via oversætteren til læseren.

Mediet og interaktionen

Gruppen havde ingen eller kun ubetydelige problemer med teknikken, hvilket til dels beroede på velvillig support fra de respektive institutioner i opstartfasen. Selv

om ikke alle indlæg startede en forgrenet diskussion, fik forbavsende mange indlæg et stort antal 'tråde'. De studerende skrev mellem 4 og 17 indlæg, i gennemsnit 7,5. En deltager, Tina, står for det høje tal. Antal indlogninger var i gennemsnit 76. Aktiviteten har været høj når man tænker på at den foregik over ni dage.

Nu skal denne kvantificering ikke mistolkes som om det er et mål for om det var et vellykket projekt. Den ægte dialog indfandt sig, men det ville have været nemmere hvis grupperne var blevet delt op i mindre smågrupper. Næste gang kunne man udvikle Ping-Pong-teknikken yderligere så man tydeligt kan se hvilke kommentarer der hører til hvilke indlæg og dermed komme dybere i diskussionen.

Diskussionen blev personlig med det samme og karakteriseredes af nærhed på trods af at de studerende aldrig havde mødtes. Kommentarerne var friske og direkte. I denne henseende var tidspresset måske ligefrem en fordel. Der var ikke tid til at liste rundt på kattepoter om et emne.

Det at dialogen var asynkron, dvs. at deltagerne ikke chattede on-line med hinanden, ser jeg som en klar fordel for kvaliteten. De fik tid til eftertanke både før de læste hinandens indlæg og før de skrev. Dermed kunne de formulere sig mere nuanceret og med større dybde. Dialogen kunne også ske på et tidspunkt som enhver valgte efter sit eget behov.

Den interkulturelle læreproces

Blev den interkulturelle forståelse udviklet ved den netbaserede litteratursamtale mellem lærerstuderende på tværs af Atlanten? Med støtte af de studerendes indlæg og deres slutrefleksioner mener jeg at dette spørgsmål kan besvares bekræftende.

Det interkulturelle møde i det virtuelle rum, som denne artikel behandler, har ifølge samtlige studerende været positivt og har bibragt dem nye indfaldsvinkler og fremmet deres interkulturelle forståelse. Dialogen fik dem til at opleve alternative måder at tænke og opfatte virkeligheden på, gjorde dem bevidste om deres vurderinger og fik dem til at stille spørgsmålstejn ved forestillinger de havde taget for givet.

Med dette pilotprojekt som baggrund og de erfaringer som det har givet, ser jeg gode muligheder for at lære mere og udvikle den interkulturelle arbejdsmåde, gerne med lærerstuderende fra en helt anden kundskabskultur, f.eks. fra Asien⁵. Jeg vil gerne se denne undersøgelse som et af mange skridt på vejen mod en kulturdidaktik rettet mod læsning af skønlitteratur for at udvikle kommende lærere og – i forlængelse heraf – skoleelever, til at blive interkulturelle læsere.

Oversat fra svensk af Karen Risager

Noter

1. En udvidet tekst udkommer næste år som et bidrag til en bog, som præsenterer et projekt sammen med andre forskere om læsning og læsevaner i skole og læreruddannelse, finansieret af Svenska Vetenskapsrådet.
2. Lärarnas Riksförbund er en af Sveriges to indflydelsesrige fagforeninger for lærere i skolen.
3. Jeg står i stor taknemmelighedsgæld til Dr Miryam Durante-Espinosa, Penn State University, PA og til hendes og mine studerende. Uden deres entusiastiske medvirken havde denne undersøgelse aldrig været mulig.
4. Niemi, M. (2003) *Popular music*. London: HarperCollins. Oprindeligt udgivet på svensk som *Populärmusik från Vittula* på Norstedts förlag 2000. Kapitel 1-2. Cisneros, Sandra (1991) *The House on Mango Street*. New York: Vintage Books (et antal korte kapitler eller vignetter, i alt ca. fem A4 sider).
5. Jeg gjorde for nylig et forsøg med lærerstuderende fra Hong Kong og Sverige. Det gik slet ikke godt, men det må blive en anden artikel.

Litteratur

- Byram, M. (1997): *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
- Dysthe, O. (red.) (2003): *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Eklund, M. (2003): *Interkulturellt lärande: intentioner och realiteter i svensk grundskola sedan 1960-talets början*. Luleå tekniska högskola.
- Iser, W. (1982): "Textens appellstruktur." I: Thavenius, J. og Lewan, B. (red.): *Läsningar*. Lund: Studentlitteratur.
- Lahdenperä, P. (2001): "Interkulturell pedagogik med etnologisk inriktning II. Interkulturell pedagogik och lärarutbildning." I: Bredänge, G. m.fl. (red.): *Utbildning i det mångkulturella samhället. Volym 2*. Symposium 19.-20. juni, 2000. Göteborgs universitet.
- Lundgren, U. (2002): *Interkulturell förståelse i engelskundervisning – en möjlighet*. Malmö: Forskarutbildningen i pedagogik, Lärarutbildningen, Malmö högskola.
- O'Dowd, R. (2006): *Telecollaboration and the Development of Intercultural Communicative Competence*. Berlin: Langenscheidt.
- Risager, K. (2000): "Lærerens interkulturelle kompetence." *Sprogforum nr. 18/2000*, p. 14-20.
- Sercu, L. et al. (2005): *Foreign Language Teachers and Intercultural Competence. An international investigation*. Clevedon: Multilingual Matters.